

Resp. Dist. mai. Perturbantur propter dependentiam extrinsecam ab organo, *Conc.* Propter intrinsecam dependentiam, *Neg.* Cum difficultas haec sub alia forma praecedentem instauret, eadem ipsi applicatur responsio; nam, ut ait S. Thomas: «Debilatur intellectus ex laesione alicuius organi corporalis *indirecte*, in quantum ad eius operationem requiritur operatio sensus habentis organum» (1).

Oppon. 5.º Inter animam et corpus debet esse proportio et convenientia, quae intercedit inter actum et proprium ipsius susceptivum. Atqui inter spiritum et materiam nulla est convenientia. Ergo anima non est spiritualis.

Resp. Dist. mai. Debet esse proportio naturae, *Neg.* Debet esse proportio et convenientia, quae intercedit inter perficiens et perfectibile, *Conc. Contradist. min.* Non est convenientia naturae, *Conc. Habitudois, Subdist.* Si substantia spiritualis non est complete subsistens, *Neg.* Si est complete subsistens, *Conc.* Solutio patet ex iis quae superius explicata sunt, et uberius explicabuntur cum de substantiali unione animae rationalis cum corpore recurret quaestio.

Oppon. 6.º Ut certo constet animae spiritualitas, certo constare debet, cogitationem seu perceptionem intellectivam nullo pacto posse convenire materiae, idest proficisci a substantia corporali. Atqui haec repugnantia per rationem certo constare nequit. Ergo.

Resp. Conc. mai. et Neg. min. Quoniam vero in hac difficultate innuitur dubium illud, quod Lockius philosophiae cartesianae decretis imbutus in medium protulit, ideoque sub nomine dubii lockiani super repugnantia inter materiam et cogitationem circumferitur; pauca de hac inepta dubitatione attingemus, ut melius ostendatur, rationem philosophandi a Cartesio ductam dissentientibus inter se erroribus planam latamque communire viam (2).

ARTICULUS IV.

DE INTRINSECA REPUGNANTIA MATERIAE COGITANTIS.

CONTINUATIO RERUM. Eadem argumenta quae probant, animam intellectivam in homine esse formam subsistentem et spiritualement, evincunt etiam, intelligendi facultatem nullo pacto posse dici virtutem receptam in materia seu in organo corporali, cum actio intelligendi talis sit, ut nullo pacto proficisci valeat a substantia corporali; eius quippe essentia et proprietates e regione pugnant cum

(1) *De Anima*, lib. II, lect. 7.

(2) Pro aliis difficultatibus cf. quae exposuimus agentes de spiritualitate intellectus, pag. 272.

essentia et proprietatibus corporum. Porro virtus intelligendi, quae est principium proximum intellectionis, cum habeat esse per substantiam cui inhaeret, uti proprium est accidentium, non potest afficere subiectum corporeum et materiale, si eius proprietates oppositae sunt proprietatibus materiae.

Dubium Lockii. Post subversam a Cartesio christianam veramque philosophiam et perturbatas notiones substantiae, corporis, accidentis, unionis animae cum corpore, simplicitatis, spiritualitatis, actionis et passionis, sensationis et intellectionis, Lockius cartesianis placitis imbutus, iuxta quae reponerat essentiam materiae sive corporis in extensione, corporumque activitatem ad purum putumque motum localem revocabat, serio dubitare coepit, an per divinam saltem Omnipotentiam materiae seu corpori attribui posset vis et actus cogitandi, idest sentiendi et intelligendi, cum per ipsum intellectione non sit aliud, nisi sensatio transformata. Laudatus philosophus extollens ex una parte divinam Omnipotentiam, decernit, ipsam non esse definiendam terminis ac exiguis confiniis nostrae intelligentiae, ideoque non ex eo quod aliqua res nobis involvere videatur conceptuum pugnam, iudicare iure possumus, ipsam a Deo fieri non posse; et ex alia parte cum omnes materiae proprietates, et omnes proprietates cogitationis exploratas haudquaquam habeamus, minime nobis concludere fas est, materiam cogitantem seu intelligentem aliquid absolute repugnans prae se ferre. Quocirca primum dubitare de hac re visus est Lockius; subinde in disputatione, quam contra Stillingfleetum agitare ingressus est, pluribus argumentis sane ineptis ac futilibus directe probare nititur, Deum posse materiam condere cogitandi intelligentisque vi polentem (1).

Lockium uti optime de divinae Omnipotentiae iuribus meritiu amplissimis laudibus extulit Voltairius, reos impietatis insimulans illos, qui divinae Omnipotentiae denegant virtutem producendi materiam cogitantem! (2) Quis ergo non mirabitur risuque non excipiet verba Lockii, multoque magis eius adstipulatoris impii Voltairii, dum ambo contra tot christianos philosophos, et sanctissimos Ecclesiae catholicae Doctores divinam Omnipotentiam defendere ostentant? Verum frustra sunt; nam nemo inimicus de divina Omnipotentia consultit, quam qui pugnantia secum ab Ipsa fieri posse tuetur. Sicut qui doceret, hominem a Deo fieri posse, qui sit animal rationis expers, quod ipse Lockius, si sapit, inficiabitur.

Ad alterum autem, quod memoratus philosophus gloriose affirmavit, nimirum, nos non posse decernere, an cogitatio cum materiali substantia pugnet, eo quod non habeamus penitus compertas omnes

(1) *Sophismata Lockii eorumque amplam accuratamque refutationem invenire est apud LIBERATORE, Dell'anima umana, cap. IV.*

(2) *Éléments de la philosophie de Newton, part. I, chap. VI.*

proprias materiae et cogitationis passiones et attributa, respondemus, rationem hanc esse inanem, et perverse concludere; nam ad hoc ut intelligamus, materiae non posse competere cogitationem, sufficit cognoscere unam dumtaxat materiae proprietatem, quae pugnet cum cogitatione. Sic geometrae licet omnes circuli proprietates minime perspectas habeant, tamen omnes ad unum proclamant, circulo quadraturam competere non posse, quia aperte repugnat eius rotunditati iam cognitae. Hoc argumentum eleganter sic versibus expressit Cardinalis de Polignac: « At si cuique rei quae dotes funditus insunt - Haud scimus, plerumque licet cognoscere saltem - Quis careat... Miracula nondum - Omnia magnetis perspeximus: at mihi certum est - Magnetem non esse animal, nec amoris ab aestu - Ferratas trahere, ac secum vincire catenas... Sic a materia mentem seiungimus; etsi - Non omnes liquido vires utriusque patecant » (1).

Ceterum doctrina de possibilitate materiae cogitantis ex placitis philosophiae cartesianae rite evidenterque deducitur. Cartesius quippe in responsionibus ad sextas obiectiones n. 2. disertè tradit, rerum essentias et veritatem dependere a divina voluntate, ideoque iuxta Cartesium Deus non ideo voluit tres angulos trianguli aequales esse duobus rectis, quia cognovit, aliter fieri non posse; sed contra, quia voluit, tres angulos trianguli necessario aequales esse duobus rectis, idcirco iam hoc verum est, et fieri aliter non potest. Haec Cartesii doctrina, quae uti Cudworthus iure notat (2), universam funditus subvertit Metaphysicam, ad quam spectant veritates incommutabiles; haec, inquam, doctrina talis est ut ex ipsa Lockii opinatio rite inferatur; nam si materia experta est cogitationis, quia Deus ita voluit, sequitur, eam cogitare posse, si Deus aliter voluerit. Quae cum ita sint, licet ex superioribus disputatis satis perspicuum sit, Lockii sententiam esse absurdam; nihilominus ut iuvenum mentibus melius prospiciamus, memoratam doctrinam hac propositione directe explodemus.

PROPOSITIO.

Intrinsece repugnat, actum intelligendi dimanare a materia seu a substantia corporali; ideoque Deus creare haud potest corpus aliquod seu materiam intelligendi virtute praeditam.

Nota. De industria posuimus in propositione *materiam* seu *substantiam corporalem*, ut melius determinetur sensus quaestionis ad corpus naturale, idest ad compositum ex materia et forma, sive corpus sit inanimatum, sive sit animatum; nimirum sive tale ut ex eo procedant

(1) *Anti In. rat.* lib. V, v. 1159 et seq.(2) *Syst. intell.* cap. III.

operationes transeuntes inorganicorum, sive tale ut ex eo proficiscantur operationes vitales et immanentes, uti vegetatio et sensatio, quae sunt actiones compositi, et non tantummodo principii vitalis. Equidem si ageretur vel de materia prima, vel de materia, quae a Cartesianis confunditur cum corpore mathematico, idest de realitate extensa, tunc non solum negandum foret, huiusmodi materiae competere intellectivam virtutem, sed omnem ipsi activitatem auferre oporteret; cum in ea minime adstrui possit *natura*, quae est primum principium cuiuslibet operationis. Posuimus secundo *virtutem intelligendi*, et non *coglandi*, ne confunderemus cum Lockio sensationem et intellectionem, quarum prima est operatio organica et a materia corporali dependens, secunda transcendit omnem virtutem organo corporali affixam.

Prob. prop. Arg. 1.um Ut intellectio habeatur, necessaria est aliqua virtus, quae actuetur forma repraesentante rerum essentias necessarias, immutabiles, absolutas a tempore, et abstractas ab omni materia et a principii materiam individuantiis, ideoque universales. Atqui huiusmodi virtus neque procedere potest a principio materiali et corporeo, neque in ipso recipi, cum substantia materialis sit mutabilis et contingens, tempore mensurata, singularis; secus esse illius virtutis et potentiae esset praestantius ac nobilissimum principium, unde profluit. Ergo repugnat intrinsece, materiam seu substantiam corporalem praeditam esse virtute intelligendi; quemadmodum repugnat, effectum esse praestantiorum sua causa, et principiatum esse nobilissimum suo principio.

Occurritur difficultati. Neque quispiam ad vim argumenti eludendam affirmet, posse Deum creare virtutem quamdam intellectivam, et eam iungere materiae. Etenim cum haec virtus adstruatur terminus creationis, erit substantia quaedam in se subsistens et spiritualis, quae materiae communicabit illas perfectiones et nobilitates essendi, quarum materia particeps esse potest; verum numquam materiae tribuet nobilitatem et operationem intellectivam, quae omnes materiae fines proportionemque longe praeteregitur; ideoque numquam dici poterit, substantiam materialem et corporatam esse principium huiusmodi operationis. Solummodo affirmari poterit, inter substantias visibiles et animatas, unam tam longe antecellere ceteris, ut eius principium vitae, quod est formaliter intellectivum, et virtualiter sensitivum et vegetabile, communicando materiae inferiores virtutes, quas communes habet cum inferioribus formis, sibi retineat intellectivam operationem, in qua materiam sibi sociam et comitem adsciscere nequit. Hanc substantiam profecto admittimus, et esse hominem profitemur, qui propterea rerum visibilibus imperator habetur, cum in sua unica substantia omnem creaturam corporalem et spiritualement copulet.

Arg. 2.um Ducitur ex vi reflectendi supra seipsam, quae propria est virtutis intellectivae, quaeque nullo pacto potest esse virtus or-

gano affixa, uti diximus de spiritualitate animae humanae agentes. At si huiusmodi virtus non potest esse corporalis, plane consequitur, vim intellectricem nullatenus competere posse corporibus, ideoque materiam cogitantem seu intelligentem egregie repugnare.

Arg. 3.um Demum sic ad hominem, ut aiunt, Lockium coarguimus. Memoratus philosophus ex perceptione aliusque animae operationibus transcendentibus materiae vires colligit ratiocinando existentiam alicuius substantiae spiritualis. Iam vero huiusmodi argumenti conclusio pro certo sumit, materiam cogitare seu intelligere non posse. Ergo ipse Lockius licet invitus fatetur, intellectionem longe superare omnem materiae virtutem, ideoque neque per divinam Omnipotentiam posse cogitationem a materia proficisci, cum quilibet effectus in virtute activa causae, a qua producitur, necessario contineri debeat.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º cum Lockio. Deus communicat materiae plura, quae sunt extra conceptum et essentiam eius; uti motum, vegetationem, sensum. Ergo a pari potest communicare intellectionem, licet intelligere sit extra essentiam et conceptum materiae.

Resp. Dist. ant. Deus communicat materiae motum, etc., idest creat substantias corporales, quae sunt principia motus et quietis, et ex quibus resultat operatio vegetandi, vel sentiendi, *Conc.* Creat has substantias, quibus ab extrinseco addit mobilitatem, virtutem vegetandi vel sentiendi, *Neg.* et *Neg. paritatem*, cum vis intelligendi non possit manare a substantia materiali.

Explicio. In hac difficultate Lockius ex cartesianis placitis proficiens plura falsa et absurda congerit, et ex iis perverse admodum ac prave concludit: quare eius argumentum peccat et penes materiam, et penes formam. Supponit enim, corpus concrete spectatum, nullum in se habere principium motus et quietis, neque operationum vegetabilium et sensitivarum, quod falsissimum est, et naturam ipsam destruit tum in corporibus inanimis, tum in viventibus animatis. Insuper etiamsi hoc verum esset, et consequenter vis vegetandi ac sentiendi a Deo extrinseco adderetur corporibus, inferri iure non posset, idem dicendum de vi intelligendi; nam haec virtus non solum est extra essentiam et conceptum materiae; sed cum materia e regione pugnat. Quare dicimus, proprietates a Lockio memoratas prout accidentia sunt, esse extra definitionem et quidditatem materiae, sed ab ipsa per necessariam resultantiam profluere. Unde per ipsarum cognitionem nos naturaliter ascendimus ad substantias corporales inter-noscendas, cum intellectus humanus per effectus et operationes ratiocinando colligit et cognoscit naturas rerum. Virtus autem intelligendi,

non solum est extra conceptum et essentiam naturae corporalis, quia ab ea distinguitur realiter, sed potissimum, quia cum ipsa pugnat.

Oppon. 2.º Si materiae vim cogitandi denegamus, eo quod non concipimus, quomodo materia possit cogitare, Omnipotentia Creatoris iisdem finietur limitibus, quibus nostra intelligentia. Atqui hoc est absurdum. Ergo non est neganda materiae cogitatio.

Resp. Dist. mat. Si ratio esset, quia non bene hoc intelligimus, *Conc.* Si quia probe intelligimus, hoc contradictionem involvere, *Neg. Conc. min.* et *Neg. cons.* Solutio patet.

ARTICULUS V.

DE ANIMAE HUMANAE IMMORTALITATE.

STATUS QUAESTIONIS DEFINITUR. Opinio de animae immortalitate mentes omnium hominum semper pervasit, qui nulla ratione nullaque doctrina, sed ipsa natura admoniti senserunt, hominem compositum ex anima intellectiva et corpore non penitus interire, corpore pereunte. Intelligebant enim, mentem divina et sempiterna percipientem et appetentem esse ad immortalitatem natam, neque iisdem finibus, quibus corpus cum iungebatur, vitam terminatam habere. Verum philosophi, cum quid aut qualis esset animus intelligentia informare non valeret, vocem naturae spreverunt, animamque esse corpus aliquod subtile ac leve docuerunt; et consequenter in partes discerpi, dissipari, et interire arbitrati sunt. Cum autem a nobis probatum sit, animam seu intellectivum principium, quod viget in homine, et corpus informat, esse substantiam simplicem et spirituales, nempe in se subsistentem, viam facilem et apertam paravimus ad demonstrandum, animum, cum e corpore excesserit, incorruptum permanere, vitamque immortalem sibi vindicare.

Haec demonstrandae immortalitatis animorum ratio ducta ab Aristotele (1), ab Aquinate nostro, et a polioribus Scholasticis frequentissime et accurate explicatur, upote potior, et ad fundamentum ontologicum veritatis tanti momenti patefaciendum in primis accommodata. Ostendendum itaque nobis est, animam rationalem esse penitus incorruptibilem, ideoque vitam amittere non posse per corruptionem; et exutam corpore, a Deo eius conditore iugiter conservari, ideoque vitam non perdere per annihilationem. Quae duo cum fuerint constituta, de immortalitate animorum nostrorum iure cer-

(1) De Anima, lib. III, cap. IV, text. 20.

toque constabit. Ut autem ordini et perspicuitati serviamus, in primis quosdam conceptus definivimus; postmodum quasdam philosophorum opiniones hac super re indicabimus; et demum ad argumenta exponenda, quibus veritas demonstratur, accedemus.

Quid immortalitas? Ens vivens, quod neque ob causas intrinsecas neque ob causas extrinsecas obnoxium est privationi existentiae dicitur immortale: quare immortalitas iure definiti potest: *Indestructibilitas entis viventis*.

Multiplex immortalitas. Triplex potissimum distinguenda est immortalitas, quae triplici viventium generi tribuitur. *Prima* est essentialis et absoluta, et illi Enti dumtaxat tribuitur, quod est ipsa vita et ipsum esse subsistens, ideoque vi suae essentiae Ipsi repugnat non existentia, cum eius essentia et esse unum idemque sint. Haec immortalitas competit solummodo Deo glorioso, in quo existere est praedicatum quidditativum. In hoc sensu iure dicitur ab Apostolo solus habere immortalitatem; nam cetera entia, utpote contingentia, non habent esse vi suae essentiae, sed participatum et productum ab alio; ergo a fortiori ex sua essentia non habent ut sint semper. *Secunda* immortalitas est naturalis, et est propria illorum entium contingentium, in quibus licet essentia re differat ab eorumdem esse; nihilominus ipsa non habent potentiam *subiectivam* ad non esse, eo quod sunt formae subsistentes et incorruptibiles. Quare difficultati, qua asseritur, corruptibile et incorruptibile esse praedicata essentialia, idest quae praedicantur essentialiter, ideoque, si anima humana est incorruptibilis, id ei per essentiam competere, profunde ac luculenter occurrit Angelicus Doctor inquiring: corruptibile et incorruptibile in creaturis sunt praedicata essentialia hoc sensu, quatenus consequuntur essentiam sicut principium formale vel materiale, non autem sicut principium activum; propterea quod in entibus contingentibus et ab alio productis principium activum perpetuitatis in essendo est extrinsecum, nimirum Deus a quo et esse recipiunt, et in esse conservantur (1). *Tertia* immortalitas est gratuita, quae nempe ex indebito Dei beneficio attribuitur illi enti quod naturalem habet tendentiam, ac subiectivam potentiam ad non esse, cum habeat partem sui materiam contrarietati subiectam. Talis immortalitas concessa fuit Adamo in statu innocentiae, et corporibus nostris post resurrectionem conferetur.

Quid corruptio? Corruptio proprie dicta, quae nempe opponitur generationi substantiali est: *Entis actu reductio ad potentiam ex qua est, et discriminatur in corruptionem per se, et in corruptionem per accidens*. Corruptio *per se* pertinet ad compositum substantiale ex materia et forma, quod per separationem formae a materia desinit

(1) Cf. S. THOM. *QQ. DD. De Anima*, a. 14 ad 15.

esse actu, et resolvitur in potentiam ex qua est. Corruptio *per accidens* pertinet ad illas formas, quae non subsistunt, idest non habent esse per se, sed educuntur de potentia subiecti: huiusmodi sunt formae materiales, quae esse desinunt per hoc quod desinit esse compositum, per quod esse habebant. Quam ad rem, iuxta doctrinam Philosophi, et S. Thomae, substantia corruptibilis habet potentiam subiectivam seu naturalem tendentiam et ordinem ad non esse. Sic substantiae inferiores concretae ex materia et forma habent potentiam subiectivam et realem, seu materiam primam, quae naturalem habitudinem dicit ad diversas oppositasque formas, ita ut unam amittere valeat ad aliam capessendam. Verum haudquaquam amittere potest unam formam, quin intereat esse compositi, quod per illam formam erat ens actu, et ratione cuius actum existendi nactum fuerat, cum esse in compositis consequatur formam.

Doctrina de corruptione *per se* et de corruptione *per accidens* sic dilucide et breviter proponitur a S. Thoma: « Manifestum est quod esse per se consequitur formam; unumquodque enim habet esse secundum propriam formam; unde esse a forma nullo modo separari potest. Corruptuntur igitur composita ex materia et forma per hoc quod amittunt formam, ad quam consequitur esse. Ipsa autem forma *per se* corrumpi non potest; sed *per accidens*, corrupto composito, corrumpitur, in quantum deficit esse compositi, quod est per formam, si forma sit talis, quae non sit habens esse, sed sit solum *quo compositum est* » (1).

Diversae philosophorum sententiae. Errores philosophorum veterum tum recentiorum negantium animae humanae immortalitatem ad tria potissimum capita revocari possunt, relictis secundariis differentiis ac formis, quibus prodigialiter variati fuerunt. Quidam enim, nihil praeter corpora animo completi valentes, arbitrati sunt, animam esse corpus, idest vel substantiam concretam ex materia et forma, vel coagmentatam ex levibus subtilibusque corpusculis seu atomis; et consequenter docuerunt, ipsam non secus ac cetera corpora secerni, discerpi, ac dissipari in varias partes vel elementa, ideoque corrumpi et interire (2). Sic omnes Materialistae tum veteres tum recentiores; licet recentes sub formulis quibusdam scientificis et verbis inflatis sua placita proponunt, recurrentes ad organismum, ad vires ex peculiari structura cerebri procedentes, et ad alia huiusmodi, quae animam vel ad corpus, vel ad accidens corporis revocant.

Alii autem ponentes, intellectum nihil differre a sensu, consequenter docuerunt, animam rationalem nullam habere operationem independentem ab organo corporali, et propterea non habere esse supra

(1) *QQ. DD. De Anima*, a. 14.

(2) Cf. Cic. *Quaest. Tuscul.* lib. I, cap. XI.

corpus elevatum; ex quo deducebant, ipsam non esse formam subsistentem, sed corrumpi ac desinere ad corruptionem compositi, et ad separationem a corpore. Huic errori adstipulantur, ad rem quod attingunt, omnes Sensistae sive veteres sive recentes, de quibus supra meminimus.

Alii demum docuerunt, intellectum, quo homo intelligit, esse substantiam separatam et unam in omnibus hominibus, ideoque admitterent, animam intellectivam hominum esse secundum quid corruptibilem, et secundum quid incorruptibilem. Nam secundum hoc, quod est huic corpori proprium, idest continuatur cum hoc homine singulari, corrumpitur per hominis interitum; secundum autem id, quod est omnibus hominibus commune, statuitur incorruptibilis. Ex quo sequitur, quod si id, quod est proprium, destruitur, tantum communi remanente, ex omnibus animabus humanis una tantum substantia remaneat, dissolutis corporibus; ideoque animae singulorum hominum ad separationem a corporibus corrumpuntur, et ad potentiam ex qua sunt, revertuntur (1).

Vera sententia. At vera doctrina, quam fides nostra docet, quamque post SS. Ecclesiae Patres Angelicus Doctor firmissimis demonstrat rationum momentis ex ipsa animae humanae natura depromptis, tuetur, animam in singulis hominibus multiplicatam ita informare corpus, ut tamen in suo esse subsistens permaneat; ideoque cum per interitum hominis e corpore excesserit, iugiter manere incorruptam sui que similem, et consequenter esse immortalem. Quocirca nostrum erit veram doctrinam, quam politiores philosophi, sanctissimique Ecclesiae Doctores de immortalitate animorum nostrorum propugnantur, et catholica fides tradit, defendere tum contra illos, qui eam inficiantur, tum contra quosdam Scholae philosophos ac theologos, qui inconsulte admodum rati sunt, veritatem hanc, licet fide certo tenendam, non posse rationibus apodicticis invicte demonstrari (2).

Concilium Lateranense V sub Leone X, Sessione 8^a sic damnavit errorem haeticorum et philosophorum negantium animae immortalitatem: « Sacro approbante Concilio damnamus, et reprobamus omnem asserentem, animam intellectivam mortalem esse ». Insuper eadem Sessione philosophiae Professoribus indixit, ut veritatem hanc naturali ratione pro viribus stabiliant, et ab adversariorum oppugnationibus vindicent.

(1) De his tribus positionibus cf. S. THOM. 2 Sent. Dist. 19, a. 1: *QQ. DD. De Anima*, a. 14.

(2) SCOTUS, 4 Sent. Dist. 43, q. 2, ad trutinam revocat omnia argumenta allata a S. Thoma, eaque probabiliter suadere, non necessario demonstrare censet!

PROPOSITIO.

Anima humana est natura sua immortalis (1).

Prob. prop. Arg. 1.um Ut animae immortalitas certo constet, probandum est, eius existentiam non habituram esse finem neque per corruptionem, neque per annihilationem; nimirum neque per causas intrinsecas, neque per causas extrinsecas. Atqui utrumque indubitanter constat. Ergo anima humana dicenda est immortalis.

Cum de propositione maiori ambigi nequeat, demonstranda est propositio minor per partes. Et ad primam partem quod attinet, nemini dubium esse potest, animam humanam esse incorruptibilem tum per se tum per accidens. Etenim corruptio *per se*, sicut generatio, quae est eius oppositum, nequit convenire nisi enti subsistenti et composito ex materia et forma; corrumpitur quippe unumquodque, eo quod per separationem formae a materia esse amittit, remanente materia sub alia forma, et sub alio esse consequente novam formam; verum si ens subsistens est forma tantum, non potest amittere esse per corruptionem; nam determinata forma non potest nisi determinato esse actuari, ideoque a proprio esse nequit separari aliudque induere, secus evaderet mera potentia in genere entis. Corruptio *per accidens* competit formis, quae per se non subsistunt, uti sunt formae accidentales, et formae materiales, quae fieri et corrumpi dicuntur ad generationem et corruptionem compositi.

Quae cum ita habeant, evidenter apparet, animam humanam nullo pacto posse obnoxiam esse corruptioni, cum sit forma subsistens et esse habens independentem a corpore; ideoque a corpore separata pergit subsistere in eodem determinato et invariabili esse. Equidem ut ontologica haec ratio uberius evolvatur, in omni corruptione, remoto actu, remanet realis aliqua potentia, cum nihil corrumpatur in omnino non ens, sicut nihil generatur ex omnino non ente, uti rite docet Philosophus (2). Verum in formis subsistentibus actus est ipsum esse, ad quod forma comparatur, sicut potentia realis. Si ergo forma subsistens corrumpere, dicenda esset, remanere post suam corruptionem, quod est omnino secum pugnans; nam esset simul et non esset (3).

(1) De hac re, cf. S. THOM. 1 p. q. 75, a. 6, et q. 104, a. 3, 4; *Contra gent.* lib. II, cap. XXX, LV, LXXX; *QQ. DD. De Anima*, a. 14; *De pot.* q. 5, a. 3, 4; *De ver.* q. 19, a. 1; 2 Sent. Dist. 19, q. 1, a. 1 et alibi passim.

(2) Cf. ARIST. *De generat.* lib. I, cap. V, text. 11.

(3) Cf. S. THOM. *Contra gent.* lib. II, cap. LV.

Argumentum hoc sic nervose perstringitur a S. Thoma: « Duplīciter aliquid corrumpitur; uno modo per se, alio modo per accidens. Impossibile est, aliquid subsistens generari aut corrumpi per accidens, id est aliquo generato et corrupto... Quod enim per se habet esse non potest generari aut corrumpi nisi per se. Quae vero non subsistunt, ut accidentia et formae materiales, dicuntur fieri et corrumpi per generationem et corruptionem compositorum. Ostensum est autem, quod animae brutorum non sunt per se subsistentes, sed sola anima humana. Unde animae brutorum corrumpuntur, corruptis corporibus; anima vero humana non posset corrumpi, nisi per se corrumpere. Quod quidem omnino impossibile est non solum de ipsa, sed de quolibet subsistente, quod est forma tantum. Manifestum est enim, quod id quod secundum se convenit alicui est inseparabile ab ipso. *Esse* autem per se convenit formae, quae est actus. Unde materia secundum hoc acquirit esse in actu, secundum quod acquirit formam; secundum hoc autem accidit in ea corruptio, quod separatur forma ab ea. Impossibile est autem, quod forma separaretur a seipsa: unde impossibile est, quod forma subsistens desinat esse » (1). Paucis: Anima humana est forma, et est subsistens. Ergo non est corruptibilis neque per se neque per accidens.

Hoc idem argumentum demonstrans incorruptibilitatem et sempiternitatem in essendo formarum intellectualium potest sic proponi. Formae intellectuales et subsistentes non habent potentiam subiectivam ad non esse. Atqui ubi non est potentia subiectiva ad non esse, nequit dari corruptio. Ergo anima humana, quae est forma subsistens, est incorruptibilis. Audi S. Thomam: « Quaedam res sic sunt a Deo in esse productae, ut in earum natura sit potentia ad non esse, quod quidem contingit ex hoc quod materia in eis est in potentia ad aliam formam. Illae igitur res, in quibus non est materia, non habent potentiam ad non esse... Si autem dicatur, quod ea quae sunt ex nihilo, quantum est de se in nihilum tendunt, et sic in omnibus creaturis inest potentia ad non esse; manifestum est, hoc non sequi. Dicuntur enim res creatae eo modo in nihilum tendere, quo sunt ex nihilo: quod quidem non est, nisi secundum potentiam agentis. Sic igitur in rebus creatis non inest potentia ad non esse, sed in Creatore inest potentia, ut det eis esse, vel eis desinat esse influere, cum non ex necessitate naturae agat ad rerum productionem » (2).

Cum anima nequeat interire per corruptionem, inquirendum superest, utrum possit habere finem per annihilationem; quae quidem annihilatio nequit intelligi, nisi per cessationem conservationis in esse ex parte Dei, non vero per positivam actionem, quae minime ter-

(1) I p. q. 73, a. 6.

(2) *Contra gent.* lib. II, cap. XXX initio; cf. etiam cap. LV.

minari posset ad nihilum. Hinc si anima humana natura sua exigit, ut a Deo in esse conservetur, ipsa merito dici poterit naturaliter immortalis. Iam vero anima humana natura sua, qua a se excludit potentiam subiectivam ad non esse, excludit etiam annihilationem ex parte Dei; siquidem Deus utpote naturae institutor non subtrahit rebus, quod est proprium naturis earum. Atqui essendi perpetuitas est proprietates naturalis formarum subsistentium, quae non habent potentiam subiectivam ad non esse, quia carent contrarietate. Ergo anima humana, quae est forma subsistens, et incorruptibilis, ideoque naturaliter exigens sempiternitatem, a Deo non privabitur existentia, et excendens e corpore ad vitam migrabit immortalē.

Praestat audire S. Thomam: « Deus sic unamquamque naturam instituit, ut ei non auferat suam proprietatem: unde... Deus, qui est naturarum conditor, contra naturas non agit, etsi aliquando in argumentum fidei in rebus creatis aliquid supra naturam operetur. Rerum autem immaterialium, quae contrarietate carent, proprietates naturalis est earum sempiternitas, quia in eis non est potentia ad non esse: unde sicut igni non auferit naturalem inclinationem, quae sursum tendit, ita non auferit rebus praedictis sempiternitatem, ut eas in nihilum redigat » (1). Ut vis huius argumenti intelligatur, animam vertendum est, duplici pacto nos cognoscere posse quid Deus facturus sit extra ipsum; vel *supernaturaliter*, nimirum ope revelationis, et tunc cognoscimus per fidem; vel *naturaliter*, nimirum investigando quid natura cuiusque rei postulat, et tunc habemus scientiam, quae ad philosophum pertinet; nam, uti monet S. Thomas: « In constitutione rerum naturalium non consideratur quid Deus facere possit, sed quid naturae rerum conveniat » (2).

Occurrit difficultati. Neque quis opponat, Deum quandoque per miracula agere praeter ordinem naturalem rerum; nam quae Deus facit praeter ordinem inditum rebus tendunt ad altiore divinae gloriae manifestationem. Siquidem « redigere aliquid in nihilum non pertinet ad gratiae manifestationem, cum magis per hoc divina potentia et bonitas ostendatur, quod res in esse conservet » (3). Quod si quis importune instaret, Deum ad manifestandam melius suam iustitiam annihilare animas impiorum, responderemus cum S. Thoma, divinam iustitiam melius sapientiusque patefieri indigendo impis poenas sempiternas, quam ipsis adimendo existentiam (4).

Arg. 2um deprimatur ex operatione intellectus, et sic proponitur. Obiectum proprium intellectus est incorruptibile, et a tempore abso-

(1) *QQ. DD. De pot.* q. 5, a. 4; cf. *Contra gent.* lib. II, cap. XXX.

(2) I p. q. 76, a. 5 ad 1.

(3) I p. q. 104, a. 4.

(4) Cf. S. THOMAE *QQ. DD. De pot.* q. 5, a. 4 ad 6.

lutum. Atqui facultas proportionata obiecto incorruptibili, et absoluto a temporis duratione, est incorruptibilis et absoluta a tempore. Ergo intellectus, postquam anima decesserit a corpore, remanet incorruptus, et a temporis duratione absolutus, ideoque naturaliter immortalis. Rem ita persequitur Aquinas noster: « Unumquodque operatur secundum quod est actu; operatio rei indicat modum ipsius esse. Species autem et ratio operationis ex obiecto comprehenditur. Obiectum autem intelligibile, cum sit supra tempus, est sempiternum. Unde omnis substantia intellectualis est incorruptibilis secundum suam naturam » (1).

Arg. 3.um ducitur ex naturali desiderio beatitudinis. Homo enim habet naturale desiderium beatitudinis, quod non potest esse inane. Sed ad perfectam absolutamque beatitudinem requiritur, quod amitti non possit per amissionem existentiae. Ergo anima humana non spoliabitur existentia; ideoque est immortalis. Hoc argumentum sic paulo secus proponitur a S. Thoma: « Unumquodque suo modo esse desiderat; desiderium in rebus cognoscentibus sequitur cognitionem... Intellectus apprehendit esse absolute, et secundum omne tempus. Unde omne habens intellectum, naturaliter desiderat esse semper. Naturale autem desiderium non potest esse inane » (2).

Doctori Angelico mirifice concinit S. Bonaventura, qui argumentum desumptum ex fine hominis sic eleganter enucleat: « Dicendum est, quod anima rationalis est immortalis secundum quod dicit fides catholica, cui concordat philosophia, et omnis ratio recta. Licet autem in cognitionem immortalitatis animae rationalis multiplici via possumus deduci et manuduci, potissimum autem modus deveniendi in eius cognitionem est ex consideratione finis. Nec immerito, quia finis imponit necessitatem his, quae sunt ad finem. Hoc igitur primo supponendum est ut verum et certum, quod anima rationalis facta sit ad participandam summam beatitudinem: hoc autem adeo certum est ex clamore omnis appetitus naturalis, quod nullus de eo dubitat, nisi cuius ratio est omnino subversa. Certissimum enim est nobis, quod volumus esse beati. Si igitur beatus esse non potest, qui bonum quod habet potest amittere, quia hoc ipso iam habet unde timeat et unde etiam doleat, et ita unde miser existat: necesse est igitur, si anima facta est capax beatitudinis, quod ipsa sit per naturam immortalis » (3).

Arg. 4.um Denuo immortalitas animorum demonstratur ex communi hominum consensu, qui ipsius naturae vox censendus est. Omnes homines, natura duce, nulla ratione nullaque doctrina consentiunt in admittenda immortalitate animorum. Atqui communis opinio

(1) I p. q. 50, a. 5.

(2) I p. q. 75, a. 6.

(3) In 2 Sent. Dist. 19, a. 1, q. 1.

humani generis habenda est ut vera, si nulla rationabilis causa erroris assignari potest, immo ipsa invenitur principis rationis admodum consentanea, et ad mores hominum dirigendos unice accommodata. Ergo sententia de animorum immortalitate quae memoratis notis pollet, habenda est ut certa. Maior propositio quae notissima est, et in confesso apud omnes vitis minime depravatos, uberius evolvitur a Cicerone sic aiente: « Auctoribus quidem ad istam sententiam uti optimis possumus; quod in omnibus causis et debet, et solet valere plurimum: et primum quidem omni antiquitate, quae quo propius aberat ab ortu et divina progenie, hoc melius ea fortasse, quae erant vera cernebat » (1).

Conclusio. Ad hanc tanti momenti quaestionem, quae tantopere omnium interest, rite terminandam, placet huc transferre aurea verba mox laudati Ciceronis, qui ita de animorum immortalitate acute et eleganter disserit: « Animorum nulla in terris origo inveniri potest. Nihil enim est in animis mixtum atque concretum aut quod ex terra natum atque fictum esse videatur: nihil ne aut humidum quidem aut fragile aut igneum. His enim in naturis nihil inest, quod vim memoriae, mentis, cogitationis habeat, quod et praeterita teneat, et futura provideat, et complecti possit praesentia; quae sola divina sunt. Nec invenietur unquam unde ad hominem venire possint, nisi a Deo. Singularis est igitur quaedam natura atque vis animi seuncta ab his usitatis notisque naturis. Ita quidquid est illud quod sentit, quod sapit, quod vult, quod viget, caeleste et divinum est; ob eamque rem aeternum sit necesse est » (2).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Omne quod est ex nihilo vertibile est in nihilum. Atqui anima rationalis est ex nihilo. Ergo est vertibilis in nihilum, ideoque non est immortalis.

Resp. *Dist. mai.* Omne quod est ex nihilo est vertibile in nihilum per potentiam subiectivam ad non esse, *Neg.* Per potentiam causae agentis, per quam ex nihilo effectum fuit, *Conc.*

Explico. Potentia ad non esse seu possibilitas amittendi existentiam est duplex; una quae ortum habet a causis intrinsicis rei, et dicitur potentia subiectiva ad non esse, et secundum hanc quaedam res creatae dicuntur corruptibiles, quaedam vero incorruptibiles; alia dependet a causa efficiente, quae per creationem largita est esse, et posset illud subtrahere; et secundum hanc potentiam nulla creatura dicitur incorruptibilis et immortalis, sed dumtaxat Causa Prima, quae

(1) *Quaest. Tuscul.* lib. I, cap. XII et seq.

(2) *Loc. cit.* cap. XXVII.

cum habeat esse a se independenter a qualibet causa extrinseca, excludit omnem potentiam ad non esse; et hoc sensu Deus gloriosus dicitur habere solus immortalitatem (1).

Oppon. 2.º Anima intellectiva debilitatur ad debilitationem corporis, ut patet ex eius operatione. Atqui quod debilitatur, corpore debilitato, interit cum corpore. Ergo.

Resp. Dist. mai. Debilitatur defectu virtutis operativæ, *Neg.* Defectu obiecti quod accipit ab organo corporeo, *Conc. Contradist. min. et Neg. cons.*

Explico. Virtus animæ, si est inorganica, nullo pacto debilitatur, et si quandoque non recte exserit operationem, hoc dependet ab obiecto seu a materia operationis; si vero virtus est organica, neque per se debilitatur, sed per accidens, idest defectu organi a quo intrinsece dependet; uti enim advertit Aristoteles, si senex accipiat oculum iuvenis, videbit sicut iuvenis (2). Ex quo patescit, debilitatem actionis non accidere ex debilitate animæ, sed organii (3).

Oppon. 3.º Anima rationalis per essentiam est forma corporis. Atqui proprium est formæ habere esse in subiecto, quod informat. Ergo anima separata a corpore perit.

Resp. Dist. mai. Anima per essentiam suam est forma informans simul et subsistens, *Conc.* Est forma informans et non subsistens, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.*

Explico. Proprium est animæ rationalis, ut sit simul per essentiam forma, et talis forma, quæ habeat esse non dependens ab eo, cuius est forma, et licet sit forma per essentiam; nihilominus aliquid ipsi potest competere in quantum est huiusmodi forma, nempe subsistens, quod ei non competit in quantum est forma; sicut intelligere non competit homini, in quantum est animal, licet sit animal per essentiam.

Oppon. 4.º Quæ conveniunt ad unum esse, corrupto uno, corrumpitur et aliud. Atqui anima et corpus conveniunt ad unum esse. Ergo, corpore pereunte, anima perit.

Resp. Dist. mai. Si conveniunt eodem modo, nempe cum mutua dependentia, *Conc.* Si diverso modo, *Neg. Contradist. min.* Anima et corpus conveniunt ad unum esse, ita ut habeant esse per compositum, *Neg.* Ita ut esse in quo anima subsistit, communicetur corpori, *Conc.* Licet anima et corpus conveniant ad unum esse hominis; tamen illud esse est corpori ab anima, quæ esse suum in quo subsistit communicat corpori, et ita per separationem a corpore suum esse in se retrahit et existere pergit.

(1) Cf. S. THOM. 1 p. q. 75, a. 6 ad 2.

(2) Cf. ARIST. *De Anima*, lib. 1, text. 65.

(3) Cf. S. THOM. *QQ. DD. De Anima*, a. 14 ad 18.

Oppon. 5.º Forma est proportionata materiæ. Atqui corpus humanum est corruptibile. Ergo et anima rationalis est corruptibilis.

Resp. Dist. mai. Debet habere habitudinem actus ad potentiam, *Conc.* Actus totaliter comprehensit, et non excedentis capacitatem subiecti, *Subdist.* Si est forma subsistens, *Neg.* Si est forma materialis, *Conc. et Neg. cons.*

Oppon. 6.º Si unio animæ et corporis est naturalis, anima separata est in statu violento. Atqui repugnat, animam remanere in statu violento. Ergo separata perit.

Resp. Dist. mai. Si unio animæ cum corpore est naturalis et non temporanea, anima separata erit in statu innaturali, *Conc.* Si est naturalis et temporanea, erit in statu innaturali, *Neg. Conc. min.*

Explico. Cum anima rationalis dicat ordinem ad corpus naturaliter corruptibile, eius unio cum corpore est naturaliter temporanea, ideoque est omnino iuxta ordinem naturæ, quod anima post corporis interitum existat separata. Si corruptibilitas corporis saneretur, tunc unio esset perpetua per gratiam. Homini est naturale esse puerum et non esse puerum, idest esse adultum, quia primum intenditur a natura ut via ad aliud.

ARTICULUS VI.

DE ORIGINE ANIMÆ HUMANÆ.

QUÆSTIO DETERMINATUR. Explicatum a nobis est quid, qualisque sit anima humana, cum eius naturam, præstantiora attributa, et perfectiones scrutati simus. Sed quoniam scientia alicuius rei, eo melior absolutiorque habetur, quo plures ipsius rei causas persequitur, ac declarat, sic explicatis causis intrinsicis animæ, aliquid attingendum nobis est de causis extrinsecis eiusdem, et præsertim de causa effe-ctrice, quæ ipsi impertit esse. Ut autem in postrema hac inquisitione, quæ circa animam humanam in se ipsa spectatam versatur, ordine procedamus, prætermisissis aliis quæstionibus, primo investigabimus, an anima revera producta sit vel sit aliquid ad ipsam Dei substantiam pertinens; et deinde, constituto eam habere causam sui effectricem, inquiremus, utrum producta sit per generationem, idesteducta de subiectiva potentia materiæ, vel per creationem, idest per illam efficiendi rationem, quæ in re molienti subaudit meram potentiam obiectivam, idest non repugnantiam rei. Ad hanc triplicem questionem solvendam utemur argumentorum conclusionibus ex ipsa animæ natura depromptis, et postmodum, determinata causa effectrice, per processum regressivum melius animæ naturam exploratam

habebimus. Sic eundem disputandi ordinem sequemur, quem sequutus est Angelicus Doctor, qui haec tria investigavit; videlicet, an anima sit de Dei substantia; an traducatur cum semine, an producta sit a Deo per creationem (1).

Sententiae philosophorum. Philosophi tum veteres tum recentes multipliciter erraverunt circa originem animae humanae. Quidam enim arbitrati sunt, animam esse de ipsa substantia Dei; sive quod imaginationem transcendere non valentes putabant, Deum esse quoddam corpus reliquorum corporum principium, et quia animam credebant esse de natura illius corporis quod est principium, consequenter tradebant animam esse de substantia Dei; et sic Manichaei existimabant, Deum esse quamdā lucem corpoream, et animam esse partem illius lucis alligatam corpori; sive quod censebant, Deum esse animam mundi, et sicut homo est pars mundi, ita asserebant, eius animam esse particulam divinitatis. Ita Stoici et praesertim Varro, de quo meminuit S. Augustinus (2).

Quidam vero e regione incedentes docuerunt, animam intellectivam hominis productam esse a parentibus per generationem, et quoniam generatio viventium fit per semen, quod est delativum paternae virtutis, dicebant, animam traduci cum semine, unde huic errori nomen *traducianismi* inditum est, sub eoque circumfertur. Verum *Traducianistae* in duas classes divisi sunt; alii quippe putaverunt, animam hominis generari ac traduci per semen corporeum, ut ceterae formae seu animae materiales et dependentes in esse a corpore; alii contra tenebant, animam humanam generari per semen seu traducem quendam spiritualem. Haec secunda rei explicandae ratio, licet videatur specie tenus consilere spiritualitati animae; tamen non secus ac traducianismus corporalis propriam animae subsistentiam perimit, et aliquid insuper in medium profert, quod mente informari nequit. Nemo enim intelligit quid sit hoc spirituale semen, et quomodo spiritus possit generare spiritum, cum generatio terminetur ad essentiam compositam et ex materia productam.

Prima ratio explicandi animae generationem, nempe per traducem corporeum tribuitur Tertulliano (3). Secunda tribuitur Apollinari, uti testis est S. Gregorius Nissenus; et licet priscis Ecclesiae saeculis, ut patet per Augustinum aliosque SS. Patres coaevos, vertebatur in dubium, num anima filii ex parentis anima propagaretur, sicut corpus propagatur ex corpore, vel crearetur a Deo et corpori infunderetur (4);

(1) Cf. S. THOM. *Contra gent.* lib. II, cap. LXXXV, LXXXVI, LXXXVII; I p. q. 90, a. 1, 2.

(2) Cf. S. AUGUST. *De Civ. Dei*, lib. VII, cap. IV.

(3) Cf. S. AUGUST. *Epist.* 157 ad Optatum.

(4) Cf. S. THOM. *QQ. DD. De pot.* q. 3, a. 7.

nilominus, accedente postmodum Ecclesiae iudicio, traducianismus damnatus fuit, et simul definitum, animam intellectivam a Deo creati et corpori infundi (1). Hoc disertè assertur a S. Thoma aiente: « Haereticum est dicere quod anima intellectiva traducatur cum semine » (2); et loquitur S. Doctor non solum de semine corporeo, sed etiam incorporeo et spirituali, uti patet ex quaestione tertia *de potentia Dei* mox citata. Hoc item communiter traditur ab omnibus theologis, qui traducianismum uti errorem in fide criminantur.

Sententia doctoris Frohschammer et Rosminii. Generatio animarum intellectivarum iampridem dimissa a philosophis catholicis, qui omnes ad unum iam docebant, animam humanam esse formam a Deo causatam per creationem, ideoque deforis advenientem iuxta sapientissima Aristotelis verba (3): haec, inquam, opinio, de animarum generatione nostris diebus ex cineribus excitata fuit sub nova forma, et diversa ratione tum in Germania, tum in Italia. Doctor quippe Frohschammer in suo opere, cui titulus *Defensio generationismi*, tuetur, principium quodlibet vitae, seu animam tum vegetabilem, tum sensitivam, tum intellectivam in diversis viventibus a generante creari. In generatione enim materia dumtaxat, ut ipse ait, non creatur, quia sumitur ex praeiacente subiecto; sed forma, seu vitae principium, cum de novo fiat, quia antea non existebat, e nihilo fieri, ideoque actione generantis creari dicendum est (4). Frohschammer quippe e cartesianis scripulis compilavit falsum illud absurdumque principium, nimirum: quidquid actu fit, quod antea non erat, non fieri nisi per creationem; et deinde deduxit, omnes animas etiam intellectivas esse a generante creatas, attribuens creaturis vim creandi, quae propria est Dei. Quemadmodum Occasionalistae, qui creaturis vim creandi denegabant ex illo eodem principio inferebant, res creatas non esse veras causas, sed occasiones tantum.

Rosminius autem multo diversius *generationismum* tuetur. Ipse enim decernit, a parentibus generari animas filiorum, quatenus sunt sensitivae; sed illas easdem animas postea transmutari in intellectivas propter apparitionem ideae entis communissimi, quam Deus ipsis manifestat; quocirca, iuxta Rosminium, anima humana, quae prout a parentibus generatur est sensitiva, idest organica et corruptibilis, ab ente generali tanquam a termino extrinseco, incorruptibili, et divino habet ut sit intellectiva, incorruptibilis, immortalis! Verum ne quis plus aequo succenseat Rosminio, eo quod huiusmodi portenta in medium proferat, non abs re erit adnotare, eius opinionem esse geminam

(1) In libro *De Eccl. Dogm.* cap. XIII.

(2) I p. q. 118, a. 2.

(3) Cf. ARIST. *De generat. animal.* lib. II, cap. III.

(4) Huius erroris meminuit S. THOM. *Quodlib.* 12, a. 10.

eandemque sententiae quorundam veterum, quos citat et refellit S. Thomas, inquit: « Alii dicunt, quod illa eadem anima, quae primò fuit vegetativa tantum, postmodum per actionem virtutis, quae est in semine, perducitur ad hoc, ut ipsa eadem fiat sensitiva, et tandem ad hoc ut ipsa eadem fiat intellectiva, non quidem per virtutem activam seminis, sed per virtutem superioris agentis, scilicet Dei deforis illustrantis » (1).

Doctrina catholica. Vera doctrina de animae origine, quam omnes Catholici unanimiter tenent, utpote ab Ecclesia traditam et rectae philosophiae penitus consentaneam, docet, animam intellectivam esse substantiam penitus a Deo distinctam, non tamen a parentibus productam per generationem, sed ab ipso Deo conditam per creationem (2). Hanc doctrinam duplici propositione vindicabimus.

PROPOSITIO I.

Anima humana, quae non est de substantia Dei, non generatur a parentibus per traducem seu semen sive corporeum sive incorporeum, multo minus dici potest a parentibus creata, nec ab ipsis generata secundum quod est sensitiva, et per apparitionem entis idealis in intellectivam conversa.

Prob. 1.^a pars. Et primo quidem non est cur plurimum immoremur in demonstrando, animam non esse de Dei substantia, cum res sit per se nimis manifesta. Deus quippe est natura simplicissima, infinita, invariabilis, actus purissimus, nempe ipsum esse subsistens. Iam vero anima humana est finita, variabilis, quandoque in potentia ad operationem intellectivam, quandoque in actu, insuper est forma corporis quocum unam efficit substantiam. Ergo a Deo est omnino distincta et diversa.

Prob. 2.^a pars. Arg. 1.um, nempe quod anima intellectiva non generetur a parentibus per semen, seu traducem corporeum. Cum anima intellectiva sit forma corporis, si generaretur a parentibus, dicenda esset generata per accidens; nam generatio per se terminatur ad compositum. Sed formae, quae generantur ad generationem compositi, habent esse per compositum et educuntur de potentia materiae seu subiecti. Ergo anima humana, si esset generata a parentibus, esseteducta de potentia materiae, et non esset forma subsistens neque spiritualis, ideoque esset corruptibilis et mortalis.

Arg. 2.um Quodlibet principium operationis, quod operatur independentem a corpore, accipit esse independentem a corpore, secus

(1) 1 p. q. 118, a. 2 ad 2.

(2) De hac re cf. S. THOM. 1 p. q. 90, a. 1, 2; et q. 118, a. 2; *QQ. DD. De pot. q. 3, a. 9*; 2 *Sent. Dist. 17, 18*; *Contra gent. lib. II, cap. LXXXV* et seq.

operatio nobilior esset principio ex quo dimanat. Iamvero anima intellectiva habet operationem absolutam a corpore, uti probatum est. Ergo esse accipit independentem a natura corporali, et a virtute organica; ideoque non habet esse per generationem (1). Neque quis, ad vitandam vim huius argumenti, confugiat ad semen aliquod spirituale ex quo generaretur anima; nam praeter alia impossibilia, anima sic generata esset composita ex materia seu subiecto spirituali et forma, cum non generetur, nisi compositum. Sed cum anima sit forma corporis, in hac hypothesis daretur unus numero actus, qui esset forma diversarum materialium, nempe materiae spiritualis et corporalis, et consequenter esset unus actus receptus in potentis diversorum generum, quae duo vehementer repugnant (2).

Prob. 3.^a pars. Creatio est talis effectio, quae subaudit agens infinitae virtutis, et in operando omnino independens a quolibet subiecto praeciante, ideoque est propria actio Dei. Ergo simpliciter repugnat, animam humanam esse a parentibus creatam. Quod si nomine creationis intelligitur illa actio generantis, qua per virtutem formativam seminis producti formas materiales, quae sunt principia vitae vegetativae, et sensitivae, tunc actio illa perperam et omnino improprie dicitur creatio, et attingere non potest animam intellectivam, quae ut forma subsistens non dependet a materia in esse et in fieri. Quocirca alterum de duobus admittatur oportet; aut animam intellectivam non esse formam subsistentem, sed corruptibilem et mortalem; aut non esse productam a creatura per generationem, cum generans agat per virtutem accidentalem et distinctam a sua essentia; et proinde per alterationem materiae illam disponit ad formam, id est educit formam de potentia materiae; verum si forma capacitatem et potentiam materiae transcendit, tunc actio generantis extenditur ad hoc, ut materiae ultimam dispositionem impertiat, ita ut possit actuari forma forinsecus adveniente, et a Deo producta.

Prob. 4.^a pars. Ad habendam realem mutationem, seu conversionem tria requiruntur, nempe subiectum commune, forma seu perfectio quae amittitur, et novus actus novaque perfectio, quae acquiritur; aliis verbis, terminus a quo, terminus ad quem, et aliquid utriusque termino commune; et consequenter vera mutatio et conversio naturaliter dari nequit, nisi in substantia vel ente composito. Atqui anima sensitiva non est composita in sua essentia. Ergo nequit converti in animam intellectivam. Quod si conversio fingitur per hoc, quod, remanente eadem substantia animae, nova perfectio accidentaliter illi adiungitur, per quam dicitur intellectiva, tunc plura impossibilia consequuntur; nimirum quod anima esset simul essentialiter sensitiva et

(1) Cf. S. THOM. *Contra gent. lib. II, cap. LXXXVI, n. 1.*

(2) Cf. S. THOM. 2 *Sent. Dist. 17, q. 1, a. 2.*

intellectiva, corruptibilis et incorruptibilis, mortalis et immortalis; et quoniam essentia animae sensitivae esset generata a parentibus, sic etiam generata dicenda foret essentia animae intellectivae; et sic per aliam viam incidere[m]us in *traducianismum* ab Ecclesia damnatum. Praeterea sic Rosminium coarguimus, argumento S. Thomae utentes. Aut id quod in anima ex apparitione entis causatur, propter quod dicitur intellectiva, est aliquid subsistens, et tunc est aliquid per essentiam differens a forma praeesistente, quae non erat subsistens; et sic erunt in corpore plures formae seu animae; aut non est aliquid subsistens, sed quaedam perfectio animae praeesistentis; et sic necessario sequitur, animam intellectivam corrumpi, corrupto corpore (1). Ad cetera incommoda illud accedit, quod in hypothesis Rosminiana cum anima intellectiva non efficiatur ex nihilo, sed ex anima sensitiva, minime dici poterit creata. Iamvero creatio animae humanae non solum ad veram philosophiam, sed etiam ad fidem spectat, quae docet, animam a Deo creari et corporibus infundi.

PROPOSITIO II.

Anima humana in singulis hominibus immediate producta est a Deo per creationem.

Prob. prop. Arg. 1.um Anima humana cum sit aliquid productum; nam non est de substantia Dei, uti probatum est, vel est generata per se, vel per accidens, vel est condita ex nihilo, idest creata. Atqui neque dici potest per se generata, cum non sit substantia composita ex materia et forma, neque dici potest generata per accidens, cum sit forma subsistens et habens esse absolutum a subiecto. Ergo effecta est per creationem. Verum actio creatrix, quae nempe in re efficienda nullum subiectum praesupponit, ita est propria Dei, ut illam cum rebus creatis Deus communicare non possit. Ergo anima humana immediate est a Deo creata (2).

Arg. 2.um Cum fieri sit via ad esse, cuilibet rei ita competit fieri, sicut competit esse. Atqui animae humanae competit esse absolutum et independens a quolibet subiecto materiali, cum sit forma in suo esse subsistens et *hoc aliquid*. Ergo anima fit ex nullo praesupposito subiecto, ideoque producitur a Deo per creationem (3). Minor propositio huius argumenti demonstrata a nobis est supra; propositio maior vero exinde perspicua fit, quod si aliqua res fieret dependenter a subiecto, et deinde existeret independenter, aliquid inveniretur in

(1) Cf. S. THOM. 1 p. q. 118, a. 2 ad 2.

(2) Cf. S. THOM. *Contra gent.* lib. II, cap. LXXXVII.

(3) Cf. S. THOM. 1 p. q. 90, a. 2.

effectu, nempe in termino operationis, quod non esset in causa; hoc ipsum principium causalitatis subverteret.

Arg. 3.um Forma aliqua quae non producitur per actionem creatricem Dei, sed per virtutem naturae, necessario educitur de potentia subiecti. Iam vero anima rationalis nequit educi de potentia materiae, cum sit forma spiritualis, et supergrediens omnem proportionem et capacitatem materiae, ut patet ex operationibus, quas, nulla materia comite ac socia, exercet. Ergo ipsa non est condita, nisi per creationem a Deo (1).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º In omni generatione univoca generans dat generato speciem, quae est per formam. Atqui generatio hominis est generatio univoca. Ergo forma, idest anima rationalis, quae homini tribuit speciem, generatur.

Resp. Dist. mai. In omni generatione generans dat speciem, vel educendo formam de potentia in actum, vel per suam actionem disponendo materiam ad hoc ut sit aptum subiectum formae, *Conc.* Semper generat sibi simile, educendo formam de potentia in actum, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.* (2).

Oppon. 2.º Si anima creatur a Deo, in generatione hominis erit duplex actio; una generantis, altera Dei. Atqui ubi est duplex actio, ibi est duplex esse. Ergo homo generatus non erit unum per se, cum esse corporis dependeat a generante, et esse animae dependeat a Deo.

Resp. Dist. mai. Erit duplex actio subordinata, et respiciens unum eundemque terminum, *Conc.* Non subordinata, et habens proprium terminum, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.*

Explic. Actio generantis reducens materiam ad ultimam dispositionem, qua mediante corpus est aptum ad recipiendum esse sibi communicatum ab anima, non habet terminum diversum a termino actionis Dei creantis animam, et illam corpori infundentis; et hic terminus est *esse compositi*, idest hominis. Hinc esse illud, licet prout est animae non attingitur a generante, sed creatur a Deo; a generante autem attingitur prout est compositi, quod vere generatur, ideoque dici potest: homo generat hominem (3).

Oppon. 3.º Generatio hominis perfectior est actione generativa animalis bruti. Iam vero, si homo non generat animam, generatio

(1) Cf. S. THOM. *QQ. DD. De pot.* q. 3, a. 9.(2) Cf. S. THOM. 2 *Sent. Dist.* 18, q. 2, a. 1 ad 4.(3) Cf. S. THOM. *QQ. DD. De pot.* q. 3, a. 9 ad 19, 20, 21.

brutorum erit perfectior, quia extenditur ad materiam et formam, et non ad solam dispositionem materiae. Ergo.

Resp. Dist. mai. Generatio hominis est perfectior, quia terminus actionis, nempe homo est perfectior, *Conc.* Quia generat formam perfectiorem, *Neg.*

Explico. Perfectio actionis metienda est a termino, qui per illam producitur. Porro hominis actio generativa, quae proprie terminatur ad unionem animae cum corpore, habet pro termino hominem, qui per talem unionem resultat. Quod autem anima non producatur a generante, hoc non procedit ab imperfectione actionis generativae, sed a summa perfectione illius formae, quae non potest produci, nisi a potentissimo agente, nempe a Deo (1).

Oppon. 4.º Omnis actus alicuius materiae videtur educi de potentia illius materiae. Atqui anima humana est actus materiae corporalis. Ergo anima humana non producitur per creationem.

Resp. Dist. mai. Si est forma dependens a materia et habens esse per compositum, *Conc.* Si est forma subsistens et superexcedens capacitate materiae, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons. (2).*

Oppon. 5.º Homo et cetera animalia conveniunt univoce in ratione animalis. Atqui forma per quam conveniunt, idest anima, in ceteris animalibus generatur. Ergo etiam in homine anima generatur.

Resp. Dist. mai. Homo et cetera animalia conveniunt genere, et differunt secundum speciem, *Conc.* Conveniunt etiam in specie, *Neg. Conc. min. et Neg. cons.*

Explico. Cum anima humana sit forma perfectissima, virtualiter in sua simplici essentia continet perfectiones ceterarum formarum inferiorum; hinc unita suo proprio perfectibili tribuit ipsi perfectionem, quam formae inferiores impertiunt propriis subiectis, et aliquid amplius. Quare propter illas communes perfectiones homo convenit in genere cum aliis animalibus; sed ab ipsis differt specie propter aliquam perfectionem, quae est propria animae humanae, et non competit animalibus brutorum; et haec perfectio efficit, ut anima humana causetur modo quodam sibi proprio, nempe per creationem.

(1) Cf. S. THOM. *QQ. DD. De pot. q. 3, a. 3 ad 26.*

(2) Cf. S. THOM. 1 p. q. 90, a. 2 ad 2.

QUAESTIO II.

De unionem animae intellectivae cum corpore.

QUAESTIONIS PRAESTANTIA ET DIFFICULTAS. Inter visibiles naturas homo principatum sibi vindicat. Siquidem genus hominum, quod neque sola anima constituitur, neque solo absolvitur corpore, sed compositum est ex anima intellectiva et corpore corruptibili, perfectiones omnium rerum visibilium excellentiori modo in se complectitur, et ob suam intelligendi virtutem particeps quodammodo fit perfectionum, quae in substantiis separatis reperiuntur. Quocirca homo iure habetur uti quidam nexus annulusque copulans sensibiles creaturas cum spiritualibus, et a sapientibus dicitur *μικρόκομος*, idest parvus mundus; quia, uti scite notavit S. Thomas, « omnes creaturae mundi quodammodo inveniuntur in eo » (1).

Per hominem sane quisque intelligit compositum illud mirabile, quod substantiam intellectualem et materiam una complectens, in se coniungit perfectiones tum corporeae tum incorporeae creaturae. Sic in homine apparet illa sapientissima et pulcherrima rerum mundanarum connexio, quam ita eleganter descripsit Aquinas noster: « Hoc autem modo rerum connexio explicari potest. Semper enim invenitur infimum supremi generis contingere supremum inferioris. Unde et B. Dionysius dicit quod *divina sapientia coniungit fines superiorum principis inferiorum*. Est igitur accipere aliquid in genere corporum, scilicet corpus humanum aequaliter complexionatum, quod attingit ad infimum superioris generis, scilicet ad animam humanam, quae tenet ultimum gradum in genere substantiarum intellectualium. Et inde est, quod anima intellectualis dicitur esse quidam horizon et confinium corporeorum, et incorporeorum » (2).

Verum enim tametsi perspicuum sit, hominem constare ex anima et corpore; hoc quippe testatur ineluctabile conscientiae testimonium, quo monemur, ad nos pertinere tum quae corporis sunt, tum quae sunt animae; nihilominus magna oboritur difficultas in explicanda ratione secundum quam spiritus et materia, res omnino dissociabiles, copulentur ad unam efformandam substantiam, naturam, personam. Difficultatem hanc esse maximam sensere omnes sapientes, eamque patefecit S. Augustinus, inquam: « Modus quo corporibus adherent spiritus, et animalia fiunt, omnino mirus est, nec comprehendi ab ho-

(1) 1 p. q. 91, a. 1.

(2) *Contra gent. lib. II, cap. LXVIII.*